

## VẤN ĐỀ GIA ĐÌNH TRONG TƯ TƯỞNG CỦA PH.ĂNGGHEN VÀ SỰ VẬN DỤNG CỦA ĐẢNG TA TRONG CÔNG CUỘC ĐỔI MỚI

Nguyễn Thị Trang\*

Trường Đại học Phú Yên

Ngày nhận bài: 17/11/2021; Ngày nhận đăng: 10/02/2022

### Tóm tắt

*Gia đình có vai trò quan trọng trong việc duy trì sự tồn tại và phát triển của xã hội. Tuy nhiên trong quá trình toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng, bên cạnh những thành quả kinh tế thị trường mang lại thì nhiều khó khăn, bất trắc đang gây ra sự bất ổn cho gia đình và xã hội. Vì vậy, xây dựng gia đình mới (gia đình văn hóa) để góp phần phát triển xã hội là một vấn đề cần quan tâm. Bài viết này trên cơ sở nêu ra lý luận của Ăngghen về vấn đề gia đình đi đến phân tích sự vận dụng của Đảng ta trong công cuộc đổi mới.*

**Từ khóa:** gia đình, Ăngghen, vận dụng của Đảng

### 1. Đặt vấn đề

Trong số các tác phẩm của Ph.Ăngghen viết trong thời kỳ (1883 - 1889), tác phẩm “*Nguồn gốc gia đình, của chế độ tư hữu và của nhà nước*” được coi là tác phẩm đặc biệt. Đây là một tác phẩm cơ bản của chủ nghĩa Mác. Dựa trên các kết quả và phát hiện của Lewis H.Morgan, Ph.Ăngghen đã phân tích các vấn đề về lịch sử nhân loại, luận chứng quá trình tan rã của chế độ công xã nguyên thủy và quá trình hình thành của xã hội có giai cấp, dựa trên chế độ tư hữu. Đặc biệt, trong tác phẩm này, lần đầu tiên Ph.Ăngghen đã phân tích và giải thích sự phát triển của các quan hệ gia đình trong các hình thái kinh tế - xã hội khác nhau, mối quan hệ biện chứng giữa gia đình và xã hội; vị trí vai trò to lớn của gia đình với xã hội; điều kiện kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội chi phối sự phát triển gia đình và những định hướng xây dựng gia đình mới trong cách mạng xã hội chủ nghĩa. Đây là cơ sở lý luận quan trọng trong lý luận của Chủ nghĩa Mác về gia đình sau này.

### 2. Lý luận của Mác về vấn đề gia đình

Trước hết, Ph.Ăngghen khẳng định vị trí vai trò to lớn của gia đình với xã hội và những điều kiện tiền đề cho sự xây dựng gia đình mới. Coi gia đình là một nhân tố quan trọng trực tiếp góp phần đảm bảo cho

sự hình thành, tồn tại và ngày càng phát triển của xã hội mới. Về vấn đề này, Ph.Ăngghen đã viết: “Theo quan điểm duy vật, nhân tố quyết định trong lịch sử, quy cho cùng là sản xuất và tái sản xuất ra đời sống trực tiếp. Nhưng bản thân sự sản xuất đó có hai loại. Một mặt là sản xuất ra tư liệu sinh hoạt: thực phẩm, quần áo và những công cụ cần thiết để sản xuất ra những thứ đó; mặt khác là sự sản xuất ra bản thân con người, là sự truyền nòi giống. Những trật tự xã hội, trong đó những con người của một thời đại lịch sử nhất định và của một nước nhất định đang sống, là do hai loại sản xuất đó quyết định: một mặt là do trình độ phát triển của lao động và mặt khác là do trình độ phát triển của gia đình” (C. Mác và Ph. Ăngghen, 2004, tr.44). Ph.Ăngghen đã chỉ rõ vai trò to lớn của gia đình đối với xã hội. Gia đình là một nhân tố quan trọng đối với sự phát triển xã hội, mặc dù vậy, tầm quan trọng đó chỉ có thể có được trên cơ sở gắn liền với mỗi giai đoạn phát triển lịch sử cụ thể mà trong đó sự xuất hiện của các gia đình mới với mỗi hình thức kết cấu và bản chất của nó được đảm bảo bằng những cơ sở khách quan nhất định.

Sự xuất hiện của gia đình đã diễn ra ngay từ buổi đầu quá trình lịch sử, do có sự tác động của quy luật đào thải tự nhiên và sự tác động bởi những biến đổi của các điều kiện kinh tế - xã hội đã kéo theo những biến đổi tương ứng trong gia đình. Trong xã hội

\* Email: nguyenthitrang@pyu.edu.vn

nguyên thủy, trình độ lực lượng sản xuất rất thấp, cá nhân không tách rời tập thể, cuộc sống cộng đồng nhiều mặt đã tạo nên kiểu gia đình tập thể quần hôn. Mỗi bước tiến của xã hội cộng đồng nguyên thủy và kết quả đào thải tự nhiên lần lượt đưa đến những hình thức, mang sắc thái tiến bộ hơn: gia đình huyết tộc (cùng dòng máu), gia đình cặp đôi (đôi ngẫu). Bước sang xã hội tư hữu và có giai cấp, hình thức gia đình cá thể - hôn nhân một vợ, một chồng ra đời. Các xã hội có đối kháng giai cấp (chiếm hữu nô lệ, phong kiến, tư bản chủ nghĩa) đã làm cho gia đình một vợ một chồng không được “trơn vẹn” và đúng nghĩa của nó với nhiều sắc thái khác nhau.

Ph.Ăngghen nêu lên tư tưởng quan trọng về gia đình mới, gia đình mới đã bắt đầu có mầm mống ngay trong xã hội tư bản chủ nghĩa, ở các tầng lớp nhân dân lao động, trước hết là giai cấp vô sản, khi mà hôn nhân không phải chủ yếu do mục đích kinh tế. Thế nhưng, mầm mống gia đình mới này trở thành hiện thực đầy đủ và phổ biến khi thực hiện thành công cách mạng xã hội chủ nghĩa. Ông viết: “Hiện nay, chúng ta đang tiến tới một cuộc cách mạng xã hội, trong đó các cơ sở kinh tế từ trước đến nay của chế độ một vợ một chồng cũng như cơ sở của điều bổ sung cho nó là nạn mai dâm, đều nhất định sẽ bị tiêu diệt... Nhưng cuộc cách mạng xã hội sắp đến, một khi nó biến ít ra cũng một phần lớn những của cải bền chặt và có thể để lại làm di sản được, tức là các tư liệu sản xuất, thành tài sản xã hội, thì sẽ thu hẹp đến mức tối thiểu một nỗi băn khoăn về việc để lại di sản đó cho ai. Nhưng khi những nguyên nhân ấy biến đi, liệu chế độ một vợ - một chồng do những nguyên nhân kinh tế sinh ra có biến đi không?”

Có thể trả lời một cách không phải là không có căn cứ như sau: Chế độ đó chẳng những không biến đi, mà trái lại, chỉ có bắt đầu từ đó mới nó mới được thực hiện trọn vẹn”(C. Mác và Ph. Ăngghen, 2004, tr 118).

Ph.Ăngghen đã nêu ra một câu hỏi: Xã hội còn phát triển mãi, kể cả sau khi có

chủ nghĩa xã hội hiện thực, thì gia đình một vợ, một chồng trong tương lai sẽ biến đổi như thế nào? Ph.Ăngghen đã dùng luận điểm của L.H.Morgan để trả lời cho câu hỏi đó với mục đích khẳng định gia đình mới trong chủ nghĩa xã hội ra đời là phù hợp. Nó cũng giống như sự ra đời tất yếu của hình thái kinh tế - xã hội cộng sản chủ nghĩa, vì sự ra đời và thay thế các hình thái kinh tế - xã hội đã diễn ra trong lịch sử là quá trình lịch sử tự nhiên. Ph.Ăngghen đã trích dẫn luận điểm đó như sau: “Nếu người ta công nhận sự thật là gia đình đã lần lượt trải qua bốn hình thức và đang ở hình thức thứ năm thì một vấn đề sẽ được đặt ra là trong tương lai, hình thức thứ năm đó có thể tồn tại lâu dài được không? Câu trả lời duy nhất có thể đưa ra là: hình thức đó phải tiến triển cùng với sự tiến triển của xã hội, giống hệt như trong quá khứ. Là sản vật của một chế độ xã hội nhất định, hình thức đó sẽ phản ánh trạng thái phát triển của xã hội đó. Vì gia đình một vợ một chồng đã được cải tiến ngay từ khi bắt đầu thời kỳ văn minh và được cải tiến rất rõ rệt trong thời kỳ hiện đại, nên chỉ ít người ta cũng có thể giả định rằng hình thức đó còn có thể được hoàn thiện thêm nữa, cho đến khi đạt đến sự bình đẳng giữa nam và nữ. Còn như nếu trong tương lai xa xôi sau này, gia đình một vợ một chồng sẽ không đáp ứng những yêu cầu của xã hội, thì cũng không thể nào dự đoán trước được là gia đình tiếp theo sau đó sẽ có tính chất như thế nào” (C. Mác và Ph. Ăngghen, 2004, tr.129).

Những quan điểm của Ph.Ăngghen khẳng định gia đình và xã hội là hai thực thể luôn có mối quan hệ gắn bó và tác động qua lại với nhau. Trong đó, mỗi gia đình là một đơn vị tế bào của xã hội. Vị trí, vai trò to lớn của gia đình được quy định một cách khách quan. Hơn nữa, những tư tưởng của Ông về mối quan hệ giữa gia đình và xã hội còn toát lên: gia đình lúc đầu là quan hệ xã hội duy nhất, về sau trở thành quan hệ phụ thuộc, khi mà những nhu cầu tăng lên đề ra những quan hệ xã hội mới. Có thể nói, chủ nghĩa Mác đã

giúp cho chúng ta có cái nhìn đúng đắn về mối quan hệ gia đình - xã hội: gia đình có vai trò to lớn là một trong những nhân tố quyết định sự tồn tại và phát triển của xã hội; sự ra đời của gia đình mới do những điều kiện kinh tế - xã hội chi phối. Những quan điểm đó của Ph.Ăngghen là cơ sở lý luận quan trọng trong sự chỉ đạo thực tiễn xây dựng gia đình mới trong cách mạng chủ nghĩa xã hội. Gia đình tạo thành xã hội, các gia đình mới sẽ tạo ra xã hội mới thực sự. Tiền đề kinh tế, chính trị, xã hội,..., tất cả những yếu tố đó tạo ra điều kiện cho gia đình mới ra đời.

Quan điểm của Ph.Ăngghen về vấn đề gia đình không những tạo cơ sở cho nhận thức đúng đắn về vị trí vai trò to lớn của gia đình với xã hội, về quy luật vận động phát triển của gia đình mà còn trang bị cho chúng ta nội dung, phương pháp luận quan trọng trong chỉ đạo thực tiễn xây dựng gia đình mới - gia đình văn hóa. Vì vậy, tư tưởng quá nhấn mạnh đến gia đình, coi gia đình như hình mẫu của mọi thiết chế hoặc hạ thấp gia đình, coi nhẹ và cắt xén các chức năng gia đình, đánh đồng gia đình và xã hội, thậm chí đòi xóa bỏ gia đình là sai lầm và với mức độ khác nhau sẽ gây mâu thuẫn giữa gia đình và xã hội cũng như chính bản thân gia đình. Về điều này Đảng ta đã quán triệt đầy đủ trong quá trình lãnh đạo cách mạng Việt Nam, đặc biệt từ khi đất nước tiến hành công cuộc đổi mới.

### 3. Sự vận dụng của Đảng ta trong quá trình đổi mới

Tinh thần quan tâm đến gia đình và xây dựng gia đình mới - gia đình văn hóa của Đảng và Nhà nước ta mang tính chất nhất quán và có nội dung rõ ràng.

Tại Đại hội VI, Đảng ta đã xác định: “Gia đình là tế bào của xã hội, có vai trò rất quan trọng trong sự nghiệp xây dựng chế độ mới. Đảng, Nhà nước và các đoàn thể quần chúng đề ra phương hướng, chính sách và có biện pháp tổ chức thực hiện về xây dựng gia đình văn hóa mới, bảo đảm hạnh phúc gia đình. Nâng cao trình độ tự giác, xây dựng

những quan hệ tình cảm, đạo đức trong từng gia đình, đảm bảo sinh đẻ có kế hoạch và nuôi dạy con ngoan, tổ chức tốt cuộc sống vật chất, văn hóa của gia đình” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 1987, tr 95 – 96). Chủ trương “xây dựng gia đình mới” lại được nhấn mạnh tại Đại hội VII của Đảng. Trong văn kiện Đại hội VII khẳng định: “Xây dựng gia đình văn hóa có ý nghĩa rất quan trọng trong tình hình hiện nay, góp phần phát triển lực lượng sản xuất, ổn định và cải thiện đời sống, thực hiện kế hoạch hóa dân số, giữ gìn và phát huy những truyền thống đạo đức, văn hóa tốt đẹp của dân tộc. Nâng cao ý thức về nghĩa vụ gia đình đối với mọi lớp người. Kết hợp và phát huy vai trò gia đình đối với mọi người. Kết hợp và phát huy vai trò của xã hội, các đoàn thể, nhà trường, tập thể lao động và tập thể dân cư trong việc chăm lo bồi dưỡng tình đồng chí, đồng đội, hình thành nhân cách cao đẹp và nếp sống có văn hóa” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 1991, tr.112).

Đến Đại hội VIII, Đảng ta đưa ra những tiêu chí cơ bản của gia đình văn hóa Việt Nam đó là: “xây dựng gia đình no ấm, bình đẳng, tiến bộ và hạnh phúc; làm cho gia đình thực sự là tế bào lành mạnh của xã hội, là tổ ấm mỗi người. Phát huy trách nhiệm của gia đình trong việc lưu truyền những giá trị văn hóa dân tộc dân tộc từ thế hệ này sang thế hệ khác. Thực hiện tốt Luật hôn nhân và gia đình” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 1996, tr 112). Văn kiện Hội nghị lần thứ V Ban chấp hành Trung ương khóa VIII về xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Đảng ta đã chỉ rõ: “Giữ gìn và phát huy những đạo lý tốt đẹp của gia đình Việt Nam. Nêu cao vai trò gương mẫu của các bậc cha mẹ. Coi trọng xây dựng gia đình văn hóa. Xây dựng mối quan hệ khăng khít giữa gia đình, nhà trường và xã hội” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 1998, tr.112).

Năm 2000, Nhà nước ta đã xây dựng Luật Hôn nhân và gia đình mới. Luật Hôn nhân và gia đình mới được ban hành, có thể

nói đây là văn bản pháp luật phù hợp với điều kiện mới của gia đình trong nền kinh tế nhiều thành phần theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Cũng từ điều kiện nền kinh tế nhiều thành phần, luật đã lưu ý đến yếu tố bền vững của gia đình và do vậy tiêu chí của gia đình văn hóa Việt Nam: không chỉ là no ấm, bình đẳng, tiến bộ, hạnh phúc mà còn bền vững (Luật Hôn nhân gia đình, 2021, tr 8).

Bước vào thế kỷ XXI, Đại hội IX của Đảng được tiến hành. Tại Đại hội này, Đảng đã khẳng định gia đình không chỉ là tế bào của xã hội còn là tổ ấm của mỗi người, xây dựng gia đình văn hóa gắn với xây dựng xã hội văn hóa. Trong Văn kiện Đại hội, Đảng ta đã ghi rõ: “Nêu cao trách nhiệm của gia đình trong việc xây dựng và bồi dưỡng các thành viên có lối sống văn hóa, làm cho gia đình thực sự là tổ ấm của mỗi người và là tế bào lành mạnh của xã hội” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2001, tr 116). Tiếp đó, ngày 21 tháng 7 năm 2005, Ban Bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam đã ra chỉ thị “Về xây dựng gia đình Việt Nam thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước” (Chỉ thị 49 - CT/TW). Chỉ thị nêu rõ: “Mục tiêu chủ yếu của công tác gia đình trong thời kỳ công nghiệp hóa và hiện đại hóa là ổn định, củng cố và xây dựng gia đình theo tiêu chí ít con (mỗi cặp vợ chồng chỉ một hoặc hai con), no ấm bình đẳng, tiến bộ và hạnh phúc, để mỗi gia đình Việt Nam thực sự là tổ ấm của mỗi người và là tế bào lành mạnh của xã hội (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2005, tr.21).

Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X của Đảng Cộng sản Việt Nam lại một lần nữa nhấn mạnh xây dựng gia đình văn hóa theo tinh thần của Chỉ thị 49 - CT/TW: “Phát huy truyền thống tốt đẹp của gia đình Việt Nam, thích ứng với những đòi hỏi của quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Xây dựng gia đình no ấm, bình đẳng, tiến bộ, hạnh phúc, thực sự là tổ ấm mỗi người, là tế bào của xã hội, là môi trường quan trọng hình thành, nuôi dưỡng và giáo dục nhân cách con

người, bảo tồn và phát huy văn hóa truyền thống tốt đẹp, tạo nguồn nhân lực phục vụ xây dựng và bảo vệ Tổ quốc” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2006, tr. 103 – 104). Đại hội lần thứ XI, XII của Đảng vẫn tiếp tục tinh thần ấy và gần đây nhất năm 2020, Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII lại khẳng định: “Tiếp tục hoàn thiện chính sách, pháp luật về dân số gắn với xây dựng gia đình ấm no, tiến bộ, hạnh phúc; bảo đảm hài hòa giữa quyền và nghĩa vụ của người dân trong thực hiện chính sách dân số”(Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021, tr.135).

Tóm lại, xây dựng gia đình văn hóa có vai trò và ý nghĩa quan trọng, góp phần thúc đẩy kinh tế - xã hội phát triển, giữ gìn an ninh trật tự, xóa đói giảm nghèo, thực hiện nếp sống văn minh, lành mạnh hóa môi trường văn hóa, chống lại sự xâm lăng văn hóa độc hại, đẩy lùi tiêu cực và tệ nạn xã hội.

#### 4. Kết luận

Quá trình lãnh đạo cách mạng Việt Nam, Đảng ta trên cơ sở quán triệt quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, đã khẳng định vị trí vai trò quan trọng của gia đình đối với xã hội, xác định nhiệm vụ tất yếu quan tâm xây dựng gia đình văn hóa vì công cuộc xây dựng CNXH. Từ sự khẳng định ấy, Đảng ta đưa ra quan điểm chỉ đạo xây dựng gia đình văn hóa khá toàn diện về nội dung lẫn phương pháp. Về phương pháp, nó có ý nghĩa chỉ đạo không chỉ với phong trào xây dựng gia đình mới - gia đình văn hóa, với phong trào xây dựng đời sống mới mà nó còn có ý nghĩa khẳng định quan điểm kế thừa trong phát triển. Quá trình thực hiện những tư tưởng chỉ đạo xuyên suốt ấy với phong trào xây dựng gia đình văn hóa, Đảng ta đã bắt nhịp được với hơi thở của cuộc sống - gia đình mới, từ đó mà nhân rộng thành phong trào phù hợp với điều kiện của Việt Nam. Đồng thời, ở mỗi thời điểm lịch sử cụ thể, phong trào này đã được sửa đổi tên gọi cho phù hợp và bổ sung nội dung để đáp ứng đòi hỏi của thực tiễn đặt ra □

## TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Lê Trọng Ân (2004), *Tìm hiểu các tác phẩm nguồn gốc của gia đình, của chế độ tư hữu và nhà nước*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- C. Mác và Ph. Ăngghen (2004), *Toàn tập*, tập 21, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (1987), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (1991), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VII*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (1991), *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên CNXH*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (2001), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (2005), *Chỉ thị của Ban Bí thư về xây dựng gia đình Việt Nam thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước*.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (1998), *Văn kiện Hội nghị lần thứ 5, Ban chấp hành Trung ương khóa 8*, Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 2, Nxb. Chính trị Quốc gia sự thật, Hà Nội.
- Luật Hôn nhân gia đình (2021). Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.

---

## THE FAMILY ISSUE IN ENGELS' THOUGHT AND THE PARTY'S APPLICATION IN THE RENOVATION PROCESS

**Nguyen Thi Trang**

*Phu Yen University*

*Email: [nguyenthitrang@pyu.edu.vn](mailto:nguyenthitrang@pyu.edu.vn)*

*Received: November 17, 2021; Accepted: February 02, 2022*

### **Abstract**

*The family plays an important role in maintaining the existence and development of society. However, in the process of globalization and extensive international integration, besides the achievements of the market economy, many difficulties and uncertainties are causing instability for families and society. Therefore, building a new family (cultural family) to contribute to social development is a matter of concern. In this article, on the basis of stating Engels' theory on the family issue, the author mentions the application of our Party in the renovation process.*

**Keywords:** *family, Engels, Party's application*